

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Яна Валерівна КІНАХ,

*здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану є необхідним для забезпечення ефективного функціонування судової системи в екстремальних умовах. Зміни в судовій практиці повинні включати адаптацію процедурних механізмів до умов війни, а також створення спеціалізованих судових органів для розгляду справ, пов'язаних із війною, зокрема для військових злочинів та порушень прав людини [1]. Важливим є інтегрування цифрових технологій, що дозволяють підтримувати доступ до правосуддя навіть за обмежених фізичних умов, зокрема через онлайн-слухання та електронні сервіси для подачі документів і обміну матеріалами.

Державна політика у сфері правосуддя в умовах воєнного стану включає комплексну діяльність органів державної влади, спрямовану на забезпечення безперервності правосуддя, захист прав людини та стабільність судової системи [2]. Вона передбачає адаптацію процесуальних норм, створення правових норм, які підтримують стабільність судової діяльності та забезпечують можливість оперативного реагування на нові виклики. Важливою складовою є також координація між різними гілками влади та врахування міжнародних стандартів прав людини при розробці правових норм. Зокрема, пріоритетним є забезпечення правової допомоги громадянам, які постраждали від збройного конфлікту або стали внутрішньо переміщеними особами.

Одним із важливих напрямків удосконалення є створення спеціалізованих судових органів для розгляду військових злочинів і порушень прав людини, а також впровадження нових процесуальних процедур для оперативного реагування на порушення прав [3]. Для цього необхідно забезпечити суди, які можуть працювати в умовах переміщення населення та зруйнованої інфраструктури. Водночас важливим є розробка спеціальних інструментів для збереження доказів, зокрема електронних, що є важливим у ситуаціях, коли матеріальні носії можуть бути пошкоджені або втрачені під час бойових дій. Розвиток цифрових технологій, таких як онлайн-слухання та електронні докази, є важливою умовою для забезпечення доступу до правосуддя, навіть у найскладніших умовах воєнного стану.

Удосконалення організаційного механізму функціонування судової влади є критично важливим для забезпечення ефективного правосуддя під час війни, що передбачає необхідність правильного управління судовими установами, зокрема через зміщення територіальної юрисдикції та інтеграцію нових інформаційних систем, що сприятиме більшій прозорості та безпеці роботи судів. Важливим є забезпечення кібербезпеки для захисту персональних даних і збереження матеріалів справ, а також організація безпеки суддів і учасників процесу, враховуючи можливі загрози від бойових дій. В умовах руйнування інфраструктури суддівської системи необхідно створити спеціалізовані механізми збереження судових матеріалів для забезпечення безперебійної роботи судів навіть у найскладніші моменти.

Одним з основних аспектів функціонування правосуддя в умовах воєнного стану є забезпечення доступу до суду навіть у кризових ситуаціях. Зважаючи на можливі пошкодження або перенесення судових установ, важливо створити тимчасові судові органи чи мобільні суддівські групи, які працюватимуть в умовах бойових дій [4]. Окрім цього, ефективне використання дистанційних технологій, таких як онлайн-слухання, дасть можливість мінімізувати перерви в здійсненні правосуддя та забезпечить рівність усіх сторін, незалежно від фізичного місцезнаходження учасників процесу. Важливо також гарантувати доступ до суду для громадян, які перебувають у зонах активних бойових дій або стали внутрішньо переміщеними особами.

Належне фінансування та ресурсне забезпечення судової системи є важливим елементом забезпечення її стабільності в умовах воєнного стану. Необхідно виділяти спеціальні кошти на інфраструктуру судів, закупівлю технічних засобів для цифровізації та забезпечення безпеки суддів. Крім того, необхідно створити резервні фонди для підтримки судових працівників, що забезпечить їх безпеку та дозволить швидко адаптуватися до кризових умов. Окрему увагу слід приділити організації правової допомоги для осіб, постраждалих від війни, зокрема через створення юридичних центрів для надання безкоштовних консультацій і підтримки в подачі позовів до суду, що сприятиме ефективному правовому захисту громадян, що страждають від наслідків війни.

Особливою проблемою в умовах правового режиму воєнного стану є забезпечення юридичної визначеності та стабільності правосуддя. Зміни в законодавстві та запровадження тимчасових норм, а також оперативні рішення органів влади можуть призводити до непередбачуваних наслідків, що ускладнює тлумачення правових норм і їх застосування [5]. Важливою умовою збереження правової визначеності є чітке обмеження тимчасових змін у судовій практиці, що дозволить після припинення воєнного стану відновити звичайні судові процедури, що сприятиме збереженню довіри громадян до судової системи, що є особливо важливим у період кризи.

Одним із ключових аспектів удосконалення правосуддя є забезпечення рівного доступу до суду для всіх громадян, зокрема для

найбільш вразливих груп, таких як військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи та особи, які постраждали від бойових дій. Для цього необхідно створити умови, що забезпечують безперервне функціонування судів, а також можливість звернення до суду дистанційно, що гарантуватиме ефективний захист прав громадян навіть в умовах бойових дій. Важливим є організація мобільних судових органів для роботи в зонах бойових дій і забезпечення доступу до правової допомоги через цифрові канали, що дасть змогу зберегти правосуддя в екстремальних умовах.

Для забезпечення ефективного правосуддя необхідно створити механізми моніторингу та контролю за діяльністю органів виконавчої влади, особливо в умовах обмеження прав громадян під час воєнного стану. Адміністративний контроль має бути спрямований на попередження зловживань та порушень прав людини, що включає створення незалежних органів для перевірки рішень органів влади та можливості оскарження неправомірних дій. Важливо також забезпечити психологічну та правову підтримку суддів і працівників судової системи для підвищення їх професійної стійкості, що забезпечить ефективність і стабільність правосуддя навіть у складних умовах.

Удосконалення правових та організаційних засад реалізації державної політики України у сфері правосуддя в умовах воєнного стану полягає у створенні спеціалізованих судових органів для розгляду справ, пов'язаних з військовими злочинами та порушеннями прав людини, а також у впровадженні дистанційних судових слухань та електронних сервісів для подачі документів, що дасть змогу забезпечити доступ до правосуддя навіть у кризових зонах або для переселених осіб. Важливим є також підтримка фінансової стабільності судової системи, виділення спеціальних коштів для технічних засобів та безпеки суддів, що допоможе судовим органам адаптуватися до нових умов і забезпечити своєчасний доступ до правосуддя.

Ключовими аспектами є також організація правової допомоги для осіб, постраждалих від війни, створення юридичних центрів і мобільних груп юристів для надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та тим, хто перебуває в зонах бойових дій. Крім того, для запобігання зловживанням необхідно розробити механізми судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади, щоб обмеження прав громадян відповідали міжнародним стандартам прав людини. Важливе значення має також збереження незалежності суддів, забезпечення їхньої безпеки та підтримка професійної стійкості через психологічну підтримку, що дозволить ефективно працювати навіть у кризових умовах.

Окремо слід виділити важливість збереження правової визначеності та стабільності судової практики. Тимчасові зміни в законодавстві повинні чітко обмежуватися, щоб після припинення воєнного стану судова практика могла повернутися до звичайних процедур. Цифровізація судочинства, зокрема через електронні платформи для подачі позовів та участі в слуханнях, значно підвищує ефективність

роботи судів, зменшуючи навантаження на суддів і скорочуючи час на обробку справ. Водночас зміни в кримінальному процесі під час воєнного стану мають бути адаптовані до нових умов, що забезпечить ефективне розслідування та судовий розгляд порушень прав людини, що сталися під час бойових дій.

Отже, в умовах воєнного стану Україні потрібно адаптувати правосуддя до нових обставин, створивши спеціалізовані суди для розгляду військових злочинів, впровадивши цифрові технології для забезпечення доступу до правосуддя та вдосконаливши механізми судового контролю за діями органів влади. Важливим є забезпечення безпеки суддів, кадрової стабільності та збереження правової визначеності, що надасть змогу уникнути правових суперечностей. Психологічна підтримка та навчання суддів необхідні для збереження їхньої ефективності в умовах кризи. Крім того, потрібно запровадити спеціальні кримінальні процедури та механізми захисту прав осіб, постраждалих від війни, гарантуючи рівність і справедливість для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу чи місця перебування.

Список використаних джерел:

1. Кунєв Ю. Д. Правові принципи адміністративної діяльності та адміністративного судочинства в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 1 (62). С. 59–68. doi: 10.18372/2307-9061.62.16483.
2. Косілова О. І., Кравченко К. В. Конституційний принцип незалежності суддів у захисті прав і свобод людини та громадянина. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 21–24. doi: 10.32782/2524-0374/2021-7/4.
3. Андреев Д. О. Роль адміністративного судочинства у забезпеченні ефективного доступу до правосуддя та наданні правової допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 176–178. doi: 10.32782/2524-0374/2024-6/42.
4. Шляховчук М. В. Особливості дистанційної участі в судових засіданнях в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник Херсонського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 4. С. 229–243. doi: 10.32631/v.2025.4.18.
5. Летнянчин Л. І., Яворський В. О. Обмеження в реалізації прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану через призму практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, част. 1. С. 220–225. doi: 10.24144/2307-3322.2024.86.1.32.